

Maria Renata Mayenowa, Lucylla Pszczołowska

Zdzisława Kopczyńska (11 stycznia 1919 - 14 października 1982)

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 74/2, 407-410

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZDZISŁAWA KOPCZYŃSKA
(11 stycznia 1919 — 14 października 1982)

Odeszła od nas Zdzisława Kopczyńska, długoletnia współpracownica i współtwórczyni Pracowni Poetyki Teoretycznej i Zagadnień Języka Literackiego w Instytucie Badań Literackich PAN.

Zdzisława Kopczyńska urodziła się w Hrubieszowie, gdzie spędziła również lata szkolne. Była wychowanką polonistyki lwowskiej (1938/39) oraz polonistyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (1944/45—1947/48) — na obu uniwersytetach jej nauczycielami byli m. in. Juliusz Kleiner i Maria Dłuska. Była też Kopczyńska wychowanką Związku Harcerstwa Polskiego, który ukształtował jej stosunek do człowieka i charakter służby społecznej, jakiej poświęciła całe swoje życie. W czasach lwowskich zajmowała się jako harcerka dziećmi ociemniałymi i niesłyszącymi, a następnie — nieletnimi przestępcami. We wrześniu 1939 była komendantką Pogotowia Harcerek w Hrubieszowie, później zaś komendantką Wojskowej Służby Kobiet Obwodu Hrubieszowskiego. Miała stopień porucznika i odznaczenia wojskowe (m. in. Krzyż AK), ale o tym środowisko nasze dowiedziało się dopiero po jej śmierci.

Niezwykłe dobra i skromna, nie zabiegająca nigdy o dobra materialne i zaszczyty, miała w sobie głęboką wiarę w człowieka. Nie było dla niej ludzi złych, z każdego starała się i umiała wydobyć jego najlepsze cechy. Stąd tak wielki krąg przyjaciół i tak dojmująca pustka po jej odejściu.

Przywiązanie Zdzisławy do kraju rodzinnego i jego kultury wyrażało się zarówno w jej pracy dydaktycznej, jak i naukowej. W obu wypadkach rozumiała tę pracę nie tylko jako wybrane przez siebie zajęcie, ale też jako zdobywanie i przekazywanie wiedzy o tradycji kulturalnej. Tym także tłumaczy się jej wrażliwość na zagadnienia narodowego języka, który w tak wyrazistym stopniu jest odbiciem i ucieleśnieniem narodowej kultury.

Przez całe swoje naukowe życie Zdzisława Kopczyńska była związana z Instytutem Badań Literackich. Ogromną część tego czasu oraz swoich umiejętności i wysiłków włożyła w pracę zespołową, tak bardzo cenną, a nie eksponującą własnego autorstwa. W tym także wyrażała się jej potrzeba służby społecznej.

Dziedziną jej najbliższą, w której stała się jednym z najbardziej kompetentnych specjalistów w Polsce, była wersologia. Już w latach pięćdziesiątych Zdzisława Kopczyńska nawiązała współpracę z prof. Marią Dłuską w grupie jej uczniów, której staraniem powstały pierwsze tomy wersyfikacyjne serii „Poetyka. Zarys Encyklopedyczny”. Pierwsze z tych tomów — *Sylabizm* (Wrocław 1956) i *Sylabotonizm* (Wrocław 1957) redagowała wspólnie z M. R. Mayenową, do tomu *Sylabizm* napisała dwa podstawowe studia o polskim 13-zgłoskowcu i 8-zgłoskowcu. Tomy te, które nie tylko systematyzują, ale także znacznie rozszerzają wiedzę o dwóch spośród podstawowych systemów wierszowania w polskiej poezji, zarysowały program opracowania dalszych pozycji wersyfikacyjnego działu serii. Kopczyńska jest również autorką kilku podstawowych studiów w tomie *Rytmika* wydanym w r. 1963 (o klauzuli, średniówce i przerzutni) oraz jedną z głównych autorek tomu *Strofika* opublikowanego w r. 1964 (syntetyczny artykuł wstępny napisany razem z L. Pszczołowską, artykuły o sekstynie, oktawie i innych strofach parzystowersowych). Ostatni z dotąd wydanych tomów działu wersyfikacyjnego serii — *Tonizm* (Wrocław 1979) — jest wspólnym dziełem Zdzisławy Kopczyńskiej i Teresy Dobrzyńskiej. Prace te stworzyły podstawę materiałową i teoretyczną do dalszych analiz wiersza i ich interpretacji.

W roku 1962 Zdzisława Kopczyńska uzyskała stopień doktora na podstawie pracy pt. *Z zagadnień wiersza epiki romantycznej*. Budowa wiersza i jej przekształcenia rozumiane są tam jako rezultat rozwoju historycznego form gatunkowych i stylistycznych literatury. Praca ta została wydana razem z pracą doktorską L. Pszczołowskiej — w książce *O wierszu romantycznym* (Warszawa 1963).

Oprócz prac ogólnych i o szerokim zakresie Zdzisława Kopczyńska zajmowała się też analizą konkretnych problemów wersologicznych oraz tekstów poetyckich. Do problemów takich należały m. in.: intonacja wypowiedzi wierszowanej (publikacja wspólna z L. Pszczołowską, w zbiorze: *Poetics. Poetyka. Poetika*. Warszawa 1961), rola układu rymowego (w zbiorze: *Poetics. Poetyka. Poetika*. II. The Hague 1966), struktura głoskowa wiersza (publikacja wspólna z M. R. Mayenową, w zbiorze: *Actes du X^e Congrès International des Linguistes*. Bucarest 1970), semantyka formy wierszowej („Pamiętnik Literacki” 1969, z. 3, oraz 1970, z. 4), budowa wiersza Miłosa *Walc* (jw., 1981, z. 4). Wśród ostatnich prac Kopczyńskiej dotyczących wersyfikacji szczególnym bogactwem problematyki i pogłębionym teoretycznym spojrzeniem wyróżnia się obszerne hasło napisane dla *Słownika literatury XIX wieku*, poświęcone wierszowi tego okresu.

W podjętych przez Instytut Badań Literackich międzynarodowych badaniach nad słowiańską metryką porównawczą praca Zdzisławy Kopczyńskiej odegrała znaczną rolę. Istotny był jej udział zarówno w po-

wstaniu słownika rytmicznego prozy polskiej i wiersza polskiego drugiej połowy w. XIX, jak też w analizach i interpretacjach składniowej struktury wiersza tego okresu. Owocem wspomnianych prac jest opublikowany już tom 1 *Słowiańskiej metryki porównawczej*, pt. *Słownik rytmiczny i sposoby jego wykorzystania*, oraz przygotowany do publikacji tom 2, poświęcony organizacji składniowej wiersza. Będąc już bardzo chora, starała się Zdzisława brać udział w pracach i dyskusjach międzynarodowego zespołu badaczy, do którego od szeregu lat należała. Była aktywną i wnoszącą wiele ważnych treści uczestniczką naszego ostatniego spotkania we wrześniu 1982.

Mimo że najswobodniej czuła się w zagadnieniach wersologii, to gdy przyszło jej określać temat swej pracy habilitacyjnej, wręcz zapytała, jaka problematyka byłaby najbardziej potrzebna, i wybrała nie upra-



Zdzisława Kopczyńska

wianą u nas, bardzo trudną problematykę związków filozofii języka z teorią literatury. Praca nad tym tematem pochłonęła wiele jej sił, zmuszała do szerokich wielojęzycznych lektur, przedzierania się przez niełatwo formułowaną myśl filozoficzną i językoznawczą, zwłaszcza niemiecką. Owocem tych wysiłków stały się rozprawy: *Poezja i język w wypowiedziach Kazimierza Brodzińskiego i Leona Borowskiego* (w zbiorze: *Studia z teorii i historii poezji*. Wrocław 1970), „*Poezja jest sztuką przez język*” (w zbiorze: *Język i poezja. Z dziejów świadomości XVIII wieku*. Wrocław 1970), „*Słowo*” w *Mickiewiczowskiej koncepcji języka* (w zbiorze: *Mickiewicz. Sympozjum w Katolickim Uniwersytecie*

Lubelskim. Lublin 1970), oraz książka: *Język a poezja. Studia z dziejów świadomości językowej i literackiej Oświecenia i romantyzmu* (Wrocław 1976). Jej niezwykła rzetelność, pragnienie oddania wszystkich odcieni cudzej myśli sprawiały, że formuły interpretacyjne przychodziły jej z trudem. Ale kiedy już je wypracowała, stawały się krystalicznie jasne i precyzyjne.

Od r. 1969 do 1981 Zdzisława Kopczyńska była redaktorem działu „Zagadnienia języka artystycznego” w „Pamiętniku Literackim”. Pracowała z wielką ofiarnością i odpowiedzialnością za cudzy tekst, które wyrażały się w niesłychanie skrupulatnej lekturze i surowym przestrzeganiu dyscypliny myślowej.

Wszystkie jej cechy osobowościowe sprawiały, że była doskonałą nauczycielką dla różnych poziomów. Po studiach przez kilka lat uczyła w szkole (liceum w Górze Kalwarii), a pracując już w IBL, prowadziła przez pewien czas zajęcia z poetyki na Uniwersytecie Warszawskim, ćwiczenia z wersyfikacji w Wyższej Szkole Teatralnej, wykłady i konsultacje z teorii i historii wiersza staropolskiego w Akademii Teologii Katolickiej, ćwiczenia z wersyfikacji na KUL, wygłaszała odczyty dla nauczycieli i doktorantów.

Przez cały czas swojej pracy Zdzisława walczyła z dolegliwościami, które ją nękały. Nie skarżyła się, nie rozczulała się nad sobą, nie tworzyła sobie z choroby psychicznego azylu. Zmęczona chorobą, z początkiem 1980 r. przeszła na wcześniejszą emeryturę. Nie zaprzestała jednak pracy twórczej. Pozostała z nami do ostatnich dni. Dziś patrzymy z rozpaczą na opuszczone przez nią miejsce. Umiała zadawać pytania, które pogłębiały dyskusję. Umiała wskazywać kierunki rozstrzygnięć naukowych i moralnych.

Maria Renata Mayenowa, Lucylla Pszczołowska